

De Poemp

DF

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT HEEMKRING
DAVIDSFONDS NIJLEN - NUMMER 14 - MEI 1986

NYLEN Panorama

*
„Vele jaren zijn er nodig om al het oorlogsleed te begraven, duizenden haardsteden weer op te bouwen en steden uit hun puinen te doen herrijzen”... Zo schrijft

Meester Van Camp in zijn bijdrage over wereldoorlog I. En toch is er hoop op blijvende vrede. Die hoop deed ook de Nijlenaars hun in 1914 uitgebrande kerk heropbouwen (foto).

Ten Geleide

En toch werd het weer lente!

●
Lieve Lezeres,
Beste Lezer,

In dit nummer van uw Poemp wordt o.m. een en ander over de oorlog-en-vrede van toen verteld. Met name wijlen Meester Nelis heeft een boeiend verhaal neergeschreven over de gedenkwaardige jaren '14-'18 in en om onze gemeente. Gedenkwaardig ook, omdat wij hopen dat uit het verleden voor de toekomst zal geleerd worden.

Dezer dagen heeft de wereld nochtans even de adem ingehouden, toen Amerikaanse bommenwerpers, totaal onverwacht voor de meeste Europese bondgenoten, een offensief ontketenden. Weer werd duidelijk hoe broos de vrede eigenlijk is en hoe vlug de mens vergeet. Bovendien kan uit het verleden niet alles geleerd worden. Met sommige dingen van deze tijd als atoombommen en gevechtscomputers werd inderdaad een grens overschreden die regelrecht naar waanzin leidt. Vroeger hadden de mensen de keuze tussen geweld en geweldloosheid om hun conflicten op te lossen; ze kozen, helaas, meestal voor het geweld. Nu, zegt Bond zonder Naam, is er alleen de keuze tussen geweldloosheid en massale zelfmoord. →

Merkwaardig genoeg bracht de eerste Duitse pinhelm een vredesboodschap aan de Nijlenaars : *Sie müssen nach Hause wiederkehren, est gibt keinen Krieg mehr!* Er kan niet aan getwijfeld worden dat de soldaat even goed voor zichzelf sprak als voor zijn toehoorders. Uit het verhaal van Meester Nelis blijkt dat de arme man zich vergiste. Hij bracht echter een boodschap van hoop, die ook voor ons, mensen van 1986, geldig blijft.

Lieve Lezeres en beste Lezer, wij behoren niet tot de machtigen der aarde. Maar wij kunnen alvast ontwapenen in eigen midden. Koesteren wij de warme hoop dat het elk jaar weer lente zal worden, voor ons en onze kinderen.

Het ga U allen goed in deze heerlijke voorjaartijd!

Namens de Redactie:
*Walter Caethoven

Van de Nijlense leeuw die niet langer op zijn gat zit:

Aloude vier-leeuwenwapen in eer hersteld!

In Poemp nummer 10 (oktober 1984) besloten we ons artikel „Misslagen rond Nijlens aloud gemeentewapen” met hoop op beterschap. Die hoop, lieve lezeres en beste lezer, is niet ijdel geweest. Op 2 september 1985 werd het vier-leeuwenschild in volle eer hersteld. Krachtens een besluit van de Vlaamse Gemeenschap kunnen Nijlen, Kessel en Bevel opnieuw het wapen van de vroegere Lierse Bijvang voeren!

DE LEEUW EN HET GAT

Wat sinds augustus 1984 rond ons gemeentewapen gebeurde, kan in enkele regels samengevat worden. Bij het opnieuw tekenen van het schild wordt terecht de vraag gesteld of niet beter voor een akkoladevorm kan gekozen worden. Piet Janssens, Directeur van onze Akademie voor Schone Kunsten, maakt tenslotte twee ontwerpen: een gotisch puntschild en een akkoladeschild, beide voorzien van twee Brabantse en twee Limburgse gekroonde leeuwen. In december 1984 worden beide tekeningen voor advies aan Dr. E. Warlop van het Rijksarchief voorgelegd. Deze deskundige heeft niet veel moeite om een keuze te maken en spreekt zich onomwonden tegen het puntschild uit: *De scherpe punt is er de oorzaak van dat de rode leeuw in kwartier 3 tegen de rand moet opkruipen en dat de gouden leeuw in kwartier 4 - om het eens zeer on-akademisch uit te drukken! - op zijn gat zit. Voor een gevierendeeld schild is in bijna 100% van de gevallen het akkoladeschild de meest geëigende vorm.* Met deze academische en on-akademische beschouwingen van Dr. Warlop kan ons bestuur definitief de speurtocht naar een nieuw gemeentewapen afsluiten. Piet Janssens tekent op de officiële mappen vlag en wapen uit en op 4 februari 1985 keurt de gemeenteraad en het akkoladeschild en de vier-leeuwen-vlag goed.

TWEE MISSLAGEN HERSTELD

Zoals reeds gezegd, dierbaren, wordt deze historische gemeenteraadsbeslissing bij ministerieel besluit van 2 september 1985 bekrachtigd. De Heemkring is gelukkig

met deze wijze beslissing. Aldus worden immers twee misslagen hersteld. Vooreerst mag onze gemeente weer zijn historisch schild voeren - vergeten we niet dat het reeds in 1296 gebruikt werd door de schepenen van de Lierse Bijvang. Ten tweede wordt het ontwerp van 1952 (puntschild) inderdaad verbeterd. De Nijlense leeuw zit niet langer „op zijn gat” of loopt niet meer rond met een geamputeerde poot (een strijdvaardigere houding lijkt trouwens meer dan ooit nodig voor alle Vlaamse leeuwen - sic). Nijlen heeft zijn wapen uit de 13de eeuw in volle eer hersteld. Waarvan akte, voor allen die zijn en na ons wezen zullen!

*Walter Caethoven,
scabinus extra villa.

Het nieuwe gemeentewapen met twee Brabantse en twee Limburgse gekroonde leeuwen. De heraldische beschrijving luidt als volgt: „Gevierendeeld, 1 en 4 in sabel een leeuw van goud, geklauwd en getongd van keel; 2 en 3 in zilver een leeuw van keel, de staart gespleten en schuin gekruist, geklauwd, getongd en gekroond van goud.”

Sjotten op de hei:

De mannen van de Steenweg hadden de sport lief!

• In deze bijdrage schrijven we andermaal een bladzijde van onze lokale voetbalgeschiedenis. Met een duik van ruim zestig jaar komen we in 1925. Toen stichtten mannen als Fonne Bertels (alias Fonne van Take Plas), Jef Van de Kwies, Mon Engelen (Mon van Deuren), Jaak Van Looy (de Flep) in café Turkije bij Gust de Pooter (de Floere) een nieuwe voetbalploeg.

DE SPORTVRIENDEN PIONIEREN

Ook de sjotters van de steenweg beleefden hun pioniersverhaal. Een naam (de Sportvrienden) en kleuren (rood-zwart) waren vlug gevonden. Met het veld ging het minder vlot. Achter den hof van garde Wies Lieckens (tussen de Heibloemstraat en de Katerstraat) werd met vereende krachten van een „kwaad” stuk hei (er kon toch niks op gewonnen worden) een min-of-meer bespeelbaar voetbalveld gemaakt. Die grond werd vooreerst voor 90 fr. per jaar gehuurd van brouwer Vervoort. Nadien werd de heer Torfs (ook gekend als „Papbuik”) eigenaar.

DE EERSTE SPELERS

De nieuwe klub startte in de Kempische Liefhebbers Bond. Wie meespeelde, betaalde 3 fr. als deelname in de onkosten. De spelers-van-toen waren Karel De Pooter (de Kiks), Alfons Van Tendeloo (den Ten), Gust De Haes, Frans De Meyer, Louis Ceulemans (den Dokus), Gust Van Tendeloo (Gust Spek), Frans Bertels (de Zone van Triene), Gust De Zwert, Louis Kuiten (Louis van Sibias), den Dore van Lewiskes en Fikske van Neel Mombre (wie kent de echte familienamen?), Sooi Voorspoels (van Jan Kaat), War Verrelst (Stropke), Van Looy (Hanapie), Jos Vervoort en Sus van Louis Kegelaers. In die tijd werd het vervoer gedaan door een velomaker uit Emblem (Bogaerts?), van wie men zich slechts met zekerheid de bijnaam herinnert: de zot! Na enkele jaren ging men in de Belgische Voetbalbond spelen. Tot de

Sportvrienden Nijlen. Een der eerste ploegen van „de sjotters van de Steenweg.” - Van boven naar onder en van links naar rechts zien we : Mon Van Deuren, August De Pooter, Gust Ceulemans, Gust Rosiers, Alfons Huygelbergs, Viktor van Looy, ? , - Goormans, - Van Nunen, Alfons Bertels, - De Smet, Karel de Pooter, Pol Goormans (van de Kitser), Louis Ceulemans, Gommaar Schuurmans, Frans Van Look, - Van Looy, Sooi Dockx.

oorlog 40-45 voor een onderbreking in de activiteiten zorgde.

K.F.C.S.V. NIJLEN

In 1946 gaat men opnieuw van start. Sooi Vercammen (ofte Sooi van Ivonne) neemt het roer als voorzitter over. In zijn tuin, tegen de Molenstraat, komt er een prachtig voetbalveld. Dat veld is ondertussen geheel verdwenen en heeft plaats gemaakt voor de Diamantlaan.

In die tijd werden ook vreemde spelers aangekocht, een initiatief dat niet altijd de band met de supporters verstevigde. Uiteindelijk bleek het toch minder goed te gaan met de sjotters van de steenweg. In 1965 ging S.V. samen met de ploeg van het dorp, die toen K.F.C. Nijlen heette en in de kleuren rood-geel optrad. Aldus ontstond de huidige grote klub onder de naam K.F.C.S.V. Nijlen in de kleuren blauw-wit, de dorpskleuren.

NIEUWE STEENWEG

Wie dacht dat de geschiedenis van de sjotters van de steenweg definitief geschreven was, heeft het mis voor. In 1984 ontstond op de Broechemsteenweg een nieuwe voetbalclub, die als Sporting Nijlen in de kleuren rood-zwart (jawel!) best kan uitgroeien tot een stevige ploeg!

* Flor Dieltjens.

Vryheid, gelykheid... daer mogte met recht slavereye staen!

**„Dees muts is zonder hoofd, verbeeld de Fransche natie
Geen wortel heeft de boom, geplant uit desperatie
Geen hoofd of fundament, waar zal dit rijk in enden
O! Naar vooruitgesigt, in ramspoed en ellende!”**

... zo luidt de tekst, bij een spotprent op de Franse vrijheidsboom (een stok met bovenop de republikeinse muts, versierd met de kokarde en linten). Maar de tekst dateert reeds van 1793. Jammer genoeg ondervinden onze voorouders àl te snel hoeveel „vooruitzicht” de schrijver van deze tekst had. Toegegeven, de Franse overheersing begint tijdens één van de zwartste periodes uit onze geschiedenis. Het land is uitgeput door de offers gebracht in de afweer teen de Franse aanvallen, door het verval van alle economische bedrijvigheid, door de verwoesting van de oogsten, door de „roode loop”, kortom door alle ellende die een langdurige oorlog meebrengt. En nu plunderen onze Franse „bevrijders” - die eretitel eisen zij op - ons land systematisch leeg. Kerken en kloosters worden verwoest en hun meubilair en kunstwerken aangeslagen en naar Frankrijk gevoerd. Er is echter een dusdanig gebrek aan orde gedurende het eerste half jaar van de bezetting, dat elke schatting van onze verliezen - zowel aan mensen als aan goederen - willekeurig is. Wat de situatie in Nijlen zelf betreft, beschikken wij - behalve over de opeisingen van karren, paarden en gidsen - voor 1795 alleen over inlichtingen via de kroniekschrijvers van de omliggende gemeenten.

DE EERSTE VERANDERINGEN

Bij het begin van de bezetting is ook de republikeinse kalender ingevoerd. In oktober 1794 wordt het dragen van de Franse kokarde verplicht. Er worden overal vrijheidsbomen geplant. De erediens van de „godin van de Rede” wordt ingevoerd. In Lier is de St.-Jacobskapel op de markt in beslag genomen en tot „Tempel der Rede” ingericht. In november wordt het vieren van de „Decadi” (de republikeinse kalender rekent met weken van 10 dagen, de Decadi is de tiende dag) in plaats van de zondag verplicht. Maar deze veranderingen wekken vooral de spotlust van onze mensen, die zelfs gebukt onder alle miserie en de brutaliteiten van de bezetter, naar „eigen aard” blijven denken. Getuige één van de populaire verhaaltjes die in die dagen de ronde doen:

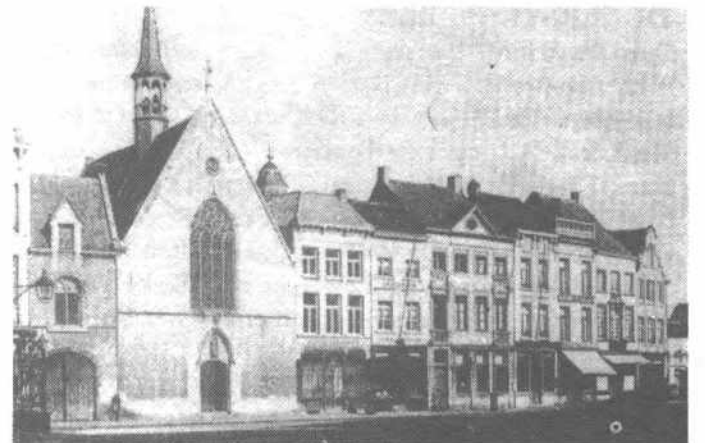
Voorbijganger tot boer: Baaske, zijn dat geen patatten, die gij daar uitdoet?

Boer : 'k Weet bijkans zelf nit wat het zijn... 't Zijn totnogtoe patatten geweest, maar alles is veranderd. Ge weet, we zijn nu in september, awel, dat heet nu Vandermeer (toespeling op „vendémiaire”). Ik ben zuiver lijk verdraaid. We hebben geen vrijdag of geen zondag meer, tot de heiligen toe zijn uit de almanak gezet en in hun plaats zijn wortels, pastenakels, kaaskenskruid, komkommers en al zo'n zakendingen gekomen. Of dat trekken zal, moeten we nog afwachten.

En zo worden de eerste „verfransingen” met de grimlach verteerd.

EN NU... EEN FRANSGEZIND MAGISTRAAT

In juni 1794 hebben de meeste schepenen - ook Jacob De Cnaep - „afgeseyt”, maar afgevaardigde Laurent dwingt hen, voorlopig, aan te blijven. Het is duidelijk een onmogelijke én dus ondankbare taak, in deze tijd stad en bijvang te besturen. Zonder gezag, dienen zij enkel als buffer tussen de Fransen en de bevolking bij het bekendmaken en verdelen van de opeisingen. Met als gevolg dat zij zowel het grove optreden van de sansculotten als de wanhopige reacties van de bevolking moeten inkasseren. Hoe triest hun positie is blijkt uit de pathetische oproep van de burgemeester, als op 9 oogst-voor de eerste maal sinds de inkomst van de Fransen -het magistraat vergadert : „Laat ons, in Gods naam eens zijn in deze ongelukkige tijden : onze eensgezind-

Lier - De St.-Jacobskapel (1383) werd in de Franse tijd een „tempel der rede”.

sheid alleen kan ons van alle onheilen redden, de twist zou de ondergang bewerken.”

Op 29 november (of eigenlijk 9 Frimaire III) wordt ons stadsbestuur vervangen. Die dag arriveren hier twee leden van het „comité van werkzaamheid”, Ch. De Roy en Woutier om nieuwe magistraten te benoemen. De „uitverkorenen” krijgen volgend lakoniek briefje thuis-bezorgd:

Lier, 9 Frimaire III.

Aan Burger... te Lier.

Gy zyt gerequireerd by het ontvangen van dezen brief u aendstonds te begeven ter afspanning het Groenhuis, om eene gewichtige mededeeling te ontvangen.

Salut en Broederlykheyd.

Als al de „genodigden” verzameld zijn, gaan zij naar het raadhuis, waar de dienstdoende magistraten hun ontslag krijgen. Ch. De Roy stelt de nieuwelingen aan, na een beroep op hun „civisme”, en een dringende aanmaning om voor de achterstallige betaling van de oorlogskontributie te zorgen.

De nieuwe burgemeester Hubar verzet zich tegen de overdreven pro-Franse ijver van enkele van zijn schepenen en wordtr prompt - minder dan een maand na zijn benoeming - op 21 december, als „te flauwhartig”, vervangen door een meer gemotiveerde republikein. Deze vaardigt een proklamatie uit waarin de „burgers” gewaarschuwd worden „zich niet te laten verleiden door de bloedzuipers, die zich maar zoeken te vetten met hun zweet en bloed, maar te steunen op de Franse natie, die hen nooit verlaten zou...” (sic)

WEER EEN ARRETE!

Elke dag brengt nieuwe opeisingen. Tony Bergmann noemt de lijst van aangeslagen goederen : „een waar meesterstuk van vernuft, bevat bijna tweehonderd artikelen. Al wat de natuur voortbrengt, of de nijverheid schept, al wat dienen kan om de mens te voeden, te laven, te kleden, te dekken, te genezen of te vermaken komt erop voor : lakens en sarges, linnen en katoen, ijzer en hout, zeep en smout, olie en kaarsen, leder en zeildoek, potten en pannen, kousen en hemden, hoeden en mutsen, koffie en tee, kolen en wortelen, klaver en haver, wijn en likeur, tot zelfs opgelegde komkommers en gedroogde erwten, vitgriool en ammoniak, aluin, jelp en Engels zout, opium en saffraan, pek en zoet, ja, het ware onmogelijk iets uit te denken wat aan de rekwisiteurs ontsnapte.”

Iedereen moet een lijst indienen van al wat hij bezit. Niets mag verkocht worden, behalve in kleine hoeveelheden, en dan nog moet men de toestemming krijgen van het „agence de commerce”. Iedereen moet ook een deel van zijn voorraad afstaan. De opeisingen gaan met grondige huiszoekingen gepaard. Onverwacht komen de „agenten” de huizen van de zolder tot de kelder onderzoeken. Bovendien staan ook wagenmakers, hoefsmiden en timmerlieden in rekwisitie en mogen hun woonplaats niet verlaten. Voor het hospitaal moeten onder andere 800 bedden, 800 strozakken, 700 matras-

sen, 1.800 paar slaaplakens, 1.800 hemden, 250 voorschotten; verder ketels, lepels, schoppen, tangen, kandelaars, lampen, lantaarns, enz.; eindelijk 86 stuk wijn, 10 stuk azijn, 4 vaten brandewijn, 1.100 pond suiker, 300 pond pruimen, 400 pond rijst, 60 potten olijfolie, 400 potten smout, 60 stukken lijnwaad, enz. gelverd worden, en dokters en apothekers worden nu ook in rekwisitie gesteld.

Onder het motto „vrijheid, gelijkheid en broederlijkheid” bracht de Sansculot niets dan brutale ellende.

Karel Verhulst schrijft bitter over alle opeisingen : *Gee-nen eenen brief, besluyt, oft plakkaert, 't eerste was altijd: Vryheid, gelykheid. (Daer mogt met regt slave-reye staen). Vryheid, gelykheid : weër een arreté! Zy nemen in requisitie allen 't zilverwerk zoo van kerken, kloosters, capellen, corporatien, gildens, enz., 't gous en zilverwerk gemunt en ongemunt. Op 7 november kwam nog eenen uytstel tot den 16en dito, zo dat van Berlaer wird na Antwerpen gevoert twee zeer schoone Remunstrantien, kelken, H. Vaeten, geld van de kerke, de kroonen en cepter van O.L.Vrouw, zelf veel zilverwerk van den Heer Land-deken Mutsaerts. Zy geven t'Antwerpen een Reçu (dat zy 't ontfangen hadden). Wat deden wy met zoo een briefken? daer stond op hoeveel het in weerde was.*

Omdat alles 't geene gevraagd wird zonder uytstel was, zoo wird er altyd gestormt met de klok, dan kwam 't volk gelooopen, om te weeten wat vreesselyk stuk voor de deure stond. Daer wird eene contributie op de pastoors en op de dorpen gevraagd, van 29.000 en eenige guldens. De kerkdeurenwaeren behangen met geheele busselen, alle van plakkaerten en brieven.

Op 18 november, al heel vroeg, weër gestormt om allen het zilverwerk in te brengen, gemunt en ongemunt. Men zag naedien staele en andere gespen. De mode komt sterk op om de schoenen met snoeren toe te binden.

BROOD DER GELIJKHEID

Intussen is het winter geworden, één van de langste en strengste van de 18de eeuw. Na de vernieling van de oogsten, de opeisingen en deepidemie heeft nijpende koude natuurlijk rampzalige gevolgen. Dagelijks belegert de uitgehongerde bevolking de bakkershuizen. Alle voorraden moeten met geweld opgeëist worden. De stad bouwt ovens in het verlaten Theresianenklooster en stelt de bakkersgasten in rekwisitie. Zij doen het nodige hout in Zandhoven en Booischot afhakken en opladen, wat ter plaatse grote verontwaardiging wekt. Maar de situatie is hopeloos, want zoals een tijdgenoot opmerkt : „de grote steden rekwireren de kleinere, den de kleine tegen de buiten, en geheel het bestuur niet meer is dan een aaneenschakeling van geweld en roverij.” En er is deze winter aan alles tekort, zodanig dat onze mensen niets meer verlangen dan brood en brandstof. Het komt zover dat het magistraat de bomen langs de Antwerpsesteenweg laat afhakken om te beletten dat de mensen sterven van de kou. In heel onze streek is het brood gerantsoeneerd. De armen krijgen juist brood genoeg om niet van honger te sterven. En wie het zich kan veroorloven brood te kopen krijgt kaarten voor een vastgesteld aantal broden, door zijn huisgezin vereist, tegen een vastgestelde prijs. Deze rantsoeneringsmaatregel noem men „het brood der gelijkheid.” Karel Verhulst vertelt : *Voor de gemeynte van BVerlaer was nog koren, 't geene in requisitie was, dat wird gebakken voor de gemeyne (gewone) menschen a 12 st; en voor den armen was het te bekomen gratis.* Over de hevige koude schrijft hij : *Het heeft deesen winten alzo koud geweest en gevrozen, dat allen de rapen en peën te velde waeren bevrozen, met menigte patatten, dewelke gilden tot een gulden 't moken.*

Om een algemeen idee te geven van de verschrikkingen van deze hongerwinter : er wordt algemeen aangenomen dat praktisch een derde van de Kempense bevolking in deze maanden op liefdadigheid aangewezen is.

VOLS JOURNALIERS

Schijnbaar onafwendbaar brengt een periode waarin de nood zo groot is, ook een stijging van de misdadigheid mee. Rovers maken de wegen onveilig en vallen afgezonderde huizen aan. Over deze tijd handelen de verhalen van knevelaars, voetenschroeiers, branders en de bende van Baekelandt, die nog lange tijd het onder-

werp zullen blijven van de winteravondvertellingen. Het Lierse magistraat klaagt aanhoudend over „vols journaliers” (dagelijkse diefstallen). De rovers boezemen zoveel vrees in, dat men de landbouwers moet dwingen de brandbrieven te negeren, en de rovers aan te klagen. Tony Bergmann meldt dat „de buitenlieden” (dus o.a. ook de Nijlenaars) zo uitgeput en ontmoedigd zijn dat zij hun akkers braak laten liggen; alleen de bedreiging de onbebouwde gronden in beslag te nemen, kan hen tot werken bewegen.

Karel Verhulst schrijft : *Men hoort van alle kanten dat se 's nachts de huysen uytplunderen. Degene die het deden waeren veel zwart gemaekt en bonden alzo de menschen.*”

De twee beruchtste benden die onze dorpen terroriseren, zijn ongetwijfeld die van Vilder Jan Meurre of Cartouche en die van Guldentop. Deze zijn zo zeker van de angst die zij onze mensen inboezemen, dat zij zelfs op klaarlichte dag dureven opereren. Beide benden hebben waarschijnlijk hun hoofdkwartier in het voor vreemden ontoegankelijke Heitse Pijpelheide.

EEN NIEUWE LENTE - GEEN NIEUW GELUID!

Zolang er geen nieuwe oogst is, blijft de nood voortduren. Karel Verhulst meldt : *De terwe 18 guldens in april, het koren in mey 14 guls. de veertel.* Een goede maand later : *Het koren gild in de Kempen 24 à 25 gls de Veertel; in 't lant van Luyck, als Hasselt, daer gildet 30 gls. Hier tot Berlaer gilde het kwartier brood 21 en 22 stuyveres tegen den oogst, hat was nog raer dat men koren vond. Tegen dat het brood uyt den oven kwam stonden se al te wagen om brood te hebben.*

Ook de pogingen van de Fransen om onze mensen te beïnvloeden blijven voortduren. Karel Verhulst schrijft : *Den 6 meert kreegen wy eenen Brief, waerdoor zy de schoolmeesters wilden doen leeren : „De rechten van de mensch,” die zo schandeleus waeren, dat se moesten verbrand worden...*

In Nijlen, en elders, moeten eigenaars van karren en paarden voortdurend ten dienste staan van het Franse leger. Ook moeten de krijgsgevangen genomen Hollandse soldaten ingekwartierd en gevoed worden.

Het eerste anderhalf jaar Frans bewind heeft niets dan miserie gebracht, en het einde is nog niet in zicht.

(wordt vervolgd)

*Rosette Rymenants

Ter Overweging

Crisis

Niet de energiecrisis en niet de economische crisis verstoren grondig ons samenleven, maar de crisis van de mens zelf, de ontsporing in zijn denken en voelen, de bezoedeling aan de binnenkant, de totale vermaterialisering van de mens.

(Uit : In liefde weer mens worden)

Nijlen 1830 - 1848 :

Er heeft gene loting moeten plaets hebben!

Vervolg van het jaarverslag van gemeentesekretaris J.B. de Cnaep, opgesteld op 31 december 1848. Na de bevolking, de gemeentefinancieën en de eredienst (zie Poemp nr. 11), nemen we het openbaar onderwijs, de openbare veiligheid, gezondheidswezen en de Burgerwacht en militie even onder de loep.

De geachte lezer gelieve wel in aanmerking te nemen dat deze verslagen slechts een zeer algemene indruk geven of zoals de sekretaris zelf schrijft: Het College van Burgemeester en Schepenen heeft zich voor het opmaken van het tegenwoordig verslag gedwongen voor de verdeeling der stof naar de ministeriële voorschriften, welke den Heer Gouverneur heeft medegedeeld bij zijnen zendbrief van 16 September 1847, mits nochtans hetzelfde te beperken naar de aangelegenheit der gemeente.

OPENBAER ONDERWIJS

Binnen deze gemeente bestaan voor het lager onderwijs eene gemeenteschool en ook eene bijzonder school. De jaerwedde van den gemeenteonderwijzer is voor 1849 bepaeld op 350 francs, daerin begrepen 100 francs voor eenen ondermeester, welken den gemeenteraad goed gevonden heeft van nog niet aen te stellen.

Voor het kosteloos onderwijs der arme kinderen is er in de begrooting van het lopen jaer toegestaan eene somme geld ook mede in de voorzieningskas.

De Hulp gelden in de begrooting toegestaan belooopen tot 798 francs, daerin begrepen de susidie van 25 francs verleend door het bureel van weldadigheid. Het schoollokael en de meubelen bevinden zich in eenen goeden staet van onderhoud en gedurende het schooljaar 1848 - 1849 is er eene nieuwe stoof in gegoten ijzer geplaatst geworden.

OPENBAERE VEILIGHEID EN GEZONDSHEIDS-WEZEN

De politie blijft bij voortduring met vlijt en werkzaamheid uitgeoeffent worden. De veldwachter, in weerwil van zijnen gevorderden ouderdom, betoont altijd nog veel iever en goeden wil om zijnen dienst na behooren waer te nemen. De nagtwagt ingerigt volgens het deswegens reglement de dato 29 december 1846, heeft gedurende den laetsten winter haeren dienst met genoegzamen iever en goeden wil waergenomen, zoo dat er niemand over onwilligheid is moeten gestraft worden. Geene besmettelijke ziekten hebben er geheerscht onder het vee, maer men heeft te betreuren enige gevallen van

cholera waeraen 7 personen zijn bezweken. Sedert het laetst verstreken jaer zijn er 65 koepokinentingen gratis verigt geworden. Men heeft wegens ongelukken of rampen niets te melden.

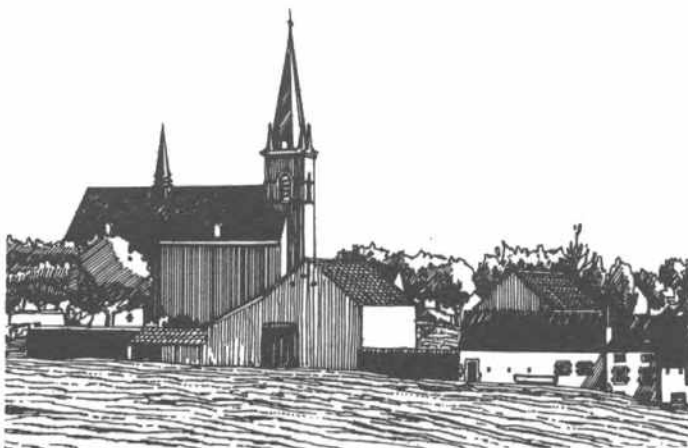
BURGERWACHT EN MILITIE

De inschrijving voor de burgerwacht alsook het onderzoek der reklaemen, ontslagingen of uitschrabbing hebben binnen den bepaelden tijd plaets gehad, ingevolge koninglijk besluit van den 24 derzelve maent zijn 13 jonge manschappen, geboren in 1827, voor het jaer 1849 ingeschreven. Volgens de wet van 8 Mei 1847 heeft er in 1848 gene loting voor de militie moeten plaets hebben doch voor de ligting van 1849 zijn alhier 9 manschappen ingeschreven, zonder de uitgestelde van vorige jaeren mede te rekenen, welke gevoegd bij die van Bevel, voor contingent hebben geleverd 4 manschappen. Alle bewerkingen ten deze zijn regelmatig afgelopen.

BESLUIT

Dat er een ondermeester nodig was in de gemeenteschool hoeft zeker geen betoog, maar hoogst waarschijnlijk stak de gemeenteonderwijzer, na ruggespraak met de gemeenteraad, de som van 100 francs maar liefst in eigen zak. De veldwachter van wie sprake in het jaarverslag is een zekere Masquillier. Deze werd op rust gestld in 1850 en vervangen door J.B. De Metz. Het pensioen van de oude veldwachter bedroeg 150 francs per jaar. Wat de stoof in gegoten ijzer betreft, die stond, me dunkt, nog in de klas van Meester Van Camp in het schooljaar 1941 - 1942 !

**Jos Bastiaens.*

Onze mensen in de twintigste eeuw:

Meester Nelis vertelt over wereldoorlog I

Duitsland wilde de oorlog. Reeds 10 jaar zocht het naar een geschikte gelegenheid. De Belgische regering werd ongerust en kondigde de algemene mobilisatie af op 29 juli 1914. Duitsland verklaarde de oorlog. De hoogmoedige Duitse keizer Willem bekommerde zich niet om de onschendbaarheid van ons grondgebied. Meester Nelis verhaalt de Duitse inval als volgt in zijn dagboek:

De vierde augustus trokken de Duitsers over de grens, dezelfde avond bereikten ze de Maas en de zesde trokken ze Luik binnen, terwijl de forten stand hielden. We lazen in de dagbladen over de vreselijke slag van Halen, de gruweldaden te Leuven en te Aarschot, de dapperheid van onze soldaten, maar de vijand kwam steeds dichterbij. De fortengordel rond Antwerpen werd versterkt en ontdaan van al wat het uitzicht kon belemmeren: huizen, bomen en struiken werden verwijderd, loopgraven aangelegd en prikkeldraad gespannen. De werklieden kregen 5 F per dag, voor die tijd een uitzonderlijk hoge pree. Daar heb ik mijn eerste dagloon verdiend, met het omhakken van een paar bomen. Half september sloegen de inwoners van Herenthout op de vlucht. Enkele Uhlanen-verkenners te paard hadden er slag geleverd met Belgische soldaten. Spoedig volgden er vluchtelingen van Heist-op-den-Berg en Itegem. In Bouwel werd een Uhlaan gedood: zijn begrafenis verwekte er heel wat beroering. Uiteindelijk werd hij, nadat hij een paar uur op een kruiwagen gelegen had, nabij de spoorweg in de grond gestopt. Eenieder heeft de ganse oorlog met de schrik geleefd dat de Duitsers er zouden van horen, maar het is gelukkig nooit uitgelekt. Op 30 september kwam het kanongebulder dreigend nader. Een afdeling van Belgische jagers te

paard had een verkenning uitgevoerd in de streek van Morkhoven. Toen ze terugkeerden, hielden ze halt voor onze deur en zeiden dat ze niet gezien hadden. We konden gerust zijn voor die nacht. We sliepen echter aangekleed op het bed. Alles was gereed voor de vlucht: het paard stond klaar in de stal en de wagen voor de deur, en op het biljart lag al wat wilden meenemen. Rond 4 uur 's morgens zoemde een zepelin boven Nijlen, richting Antwerpen. De bommen, die werden afgevuurd uit Kessel Fort troffen ons dorp: ze sloegen in op de pastorij, het Oud Gesticht en in de Woeringestraat. In de huizenrij naast Wasserij Marlie werd een vluchteling van Bouwel gedood. In het eerste huis woonden Charel De Wolf en Maria Catharina Derboven; beiden werden gekwetst door loden bollen uit een ontplofte obus. Charel was er erg aan toe en Camiel Thauvoye heeft hem en zijn vrouw naar Antwerpen gevoerd. Toen ze terugkeerden bleek alles uit hun huis gestolen.

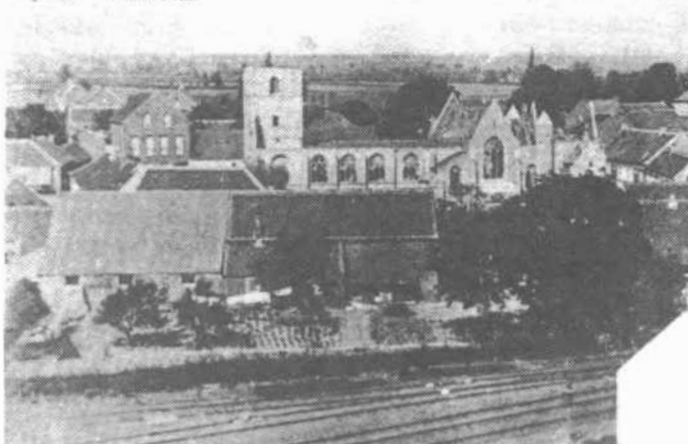
DE VLUCHT

Haastig werd de wagen geladen. We vertrokken richting Broechem. De kerk en de drie molens werden door onze soldaten in brand gestoken, want zij waren geschikte uitkijkposten voor de vijand. Enkele vrijwilligers hielden zoveel mogelijk kostbaarheden uit de brandende kerk redden. Een kilometer buiten het dorp wachtten we de dag af. Alles scheen rustig de volgende morgen en uit nieuwsgierigheid keerden we terug. Rond 7 uur passeerde een grote groep mensen van de Herenthoutsteenweg, roepend: „De Duitsers zijn daar!” In een half uur tijds was Nijlen leeg. Een lange rij karren, stootkarren en kruiwagens, geladen en volgestapeld, en vluchtelingen met hun hebben en houden op de rug, gingen allemaal over de Broechemsteenweg en de Lammerenberg richting Holland. Wij geraakten tot Sint-Lenaerts.

TERUGKEER

Antwerpen viel op 9 oktober. Waarom nog langer gevlucht? Op 10 oktober fietsten we langs Pulderbos en Grobbendonk huiswaarts. Overall lagen meubelen en huisraad op straat, in Grobbendonk zelfs een biljart. We geraakten in Nijlen zonder een mens ontmoet te hebben. Aan de Lelie was de weg afgesloten met een houten afsluiting en tegen de herbergmuur stond een fiets met doorgesneden banden. Dit deden de Duitser om spionage tegen te gaan. Aan de overzijde van het oud gemeentehuis - nu Gildenzaal - zagen we de eerste Duitser met pinhelm; hij was aan zijn fiets aan het werken. Hij bleek niet boosaardig, want hij zei: *Sie*

Nelis — Panorama

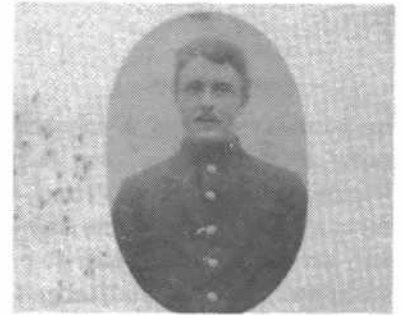
In dit „panorama” herkennen we duidelijk de in 1914 uitgebrande kerk en het brouwershuis.

A. Crauwels

F.A.H. Lieckens

A. Coppens

J. Peers

A. Van de Kelft

A.L. Nauwelaers

IN MEMORIAM

Op 11 november eert Nijlen haar zonen die hun jonge bloed offerden om de verloren vrijheid te heroveren:

<i>Coppens Alfons, Kessel 9.8.1888</i>	<i>Saint Marc 23.8.1914</i>
<i>Crauwels Aug., Nijlen 21.4.1893</i>	<i>Soltau 14.1.1917</i>
<i>Diels Karel, Nijlen 11.1.1890</i>	<i>Elwijt 28.9.1914</i>
<i>Fonrijn Aug., Nijlen 10.2.1883</i>	<i>Maizeret 24.8.14</i>
<i>Heylen Emiel, Kessel 27.6.1885</i>	<i>?-?</i>
<i>Jacops J.J., Nijlen 17.4.1893</i>	<i>Diksmuide 27.2.17</i>
<i>Lieckens A., Nijlen 21.1.1892</i>	<i>Stuivekenskerke 14.10.14</i>
<i>Nauwelaers J., Broechem 5.2.1894</i>	<i>Roeselare 14.10.18</i>
<i>Peers Jozef, Nijlen 13.4.1891</i>	<i>Le Havre 19.11.1916</i>
<i>Van de Kelft A., Kessel 29.7.1894</i>	<i>Dosingen 16.8.18</i>
<i>Van Wesemael P., Nijlen 26.5.1892</i>	<i>?-?</i>
<i>Vekemans Fr., Nijlen 21.1.1886</i>	<i>Zuydschote 18.5.15</i>
<i>Vercammen L., Nijlen 3.1.1883</i>	<i>Nieuwpoort 4.11.14</i>
<i>Walraven Fr., Nijlen 10.10.1896</i>	<i>Diksmuide 20.5.17</i>

Samen met hen worden ook de twee burgers die naar Duitsland weggevoerd werden en ginder overleden, herdacht:

<i>Van Herck Jul, Hoboken 31.1.1892</i>	<i>Hildesheim 26.3.16</i>
<i>Voorspoels G., Nijlen 24.10.1884</i>	<i>Munsterlagen 8.6.17</i>

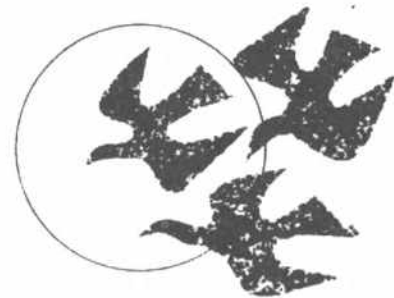
Vele jaren zijn er nodig om al het oorlogsleed te begraven, duizenden haardsteden weer op te bouwen en steden uit hun puinen te doen herrijzen. Wanneer de ellende en de honger bijna vergeten zijn, zorgt in de dertiger jaren een zware economische crisis voor een nieuwe beproeving: groeiende werkloosheid en dalende koopkracht brengen niets dan onheil gedurende vele jaren.

(wordt vervolgd)

NABESCHOUWING

Vier jaren hadden onze soldaten stand gehouden aan de IJzer, in de overstroomde IJzervlakte. Na een onmenselijk verblijf in de modderige loopgrachten en granaatkuilen, keerden die bevrijders terug naar huis, sommigen met door gas vergiftigde longen. Velen onder hen hadden 8 jaar lang wapens gedragen. Zij behoorden echter tot de gelukkigen, heel wat anderen keerden nooit naar huis terug en vonden een laatste rustplaats dicht bij de plaats waar zij vielen. Als wij uit hun dood de les trekken dat oorlog zinloos en menonwaardig is, dan is hun offer niet vergeefs geweest. Want zoals Wilfried Owen, die zelf op 25-jarige leeftijd sneuvelde, schreef, een mens kan niet opgroeien om zo jong op zo'n verschrikkelijke manier te sterven.

*Octaaf Van Camp.

Over een contagieuse sieckte, genaemt roode loop

„Ten Jaere seventhien hondert vier en negentig,
Sagh men tot onse landen groot geweent,
De dooden die vielen als vlieghe int sand.
Schrik'lycke plaeg was verschene int land.

Met deze woorden zou een oude kroniek de feiten kunnen verhalen. Want de dodenlijsten in onze parochieregisters uit de 17de en de 18de eeuw, én die van de omliggend gemeenten, getuigen met ontstellende duidelijkheid van de regelmaat waarmee onze streken geteisterd werden door epidemieën. Een van de

geteisterd werden door epidemieën. Een van de ernstigste onder die epidemieën was ongetwijfeld de «Rode Loop» of «Roode Dood» of «Roodt Melisoen», drie benamingen voor dezelfde ziekte. Maar welke ziekte precies? Een notitie van pastoor Zergers van Heist-op-den-Berg leert ons nog een vierde naam: «Hier sluit het jaar O.H. 1741, in welk jaar hier de desenteria wegmaaide al dezen en de hunnen die met eerbiedige uitvaart begraven zijn.» Bij het woord «dysenteria» geeft een woordenboek uit 1719 volgende verklaring: het roode melisoen, door versweeringe der darmen; de roode loop. Een modern medisch woordenboek geeft ons meer details over het verloop van de ziekte. Het is een besmettelijke ontsteking van de dikke darm, gekenmerkt door buikpijn, bloedere diarrhee, koorts, vermagering, uitdroging en zweervorming in de darm, verwekt door bacillen van het geslacht *Shigella*. De ongelukkige zieke sterft dus uiteindelijk aan uitdroging. De «Roode Loop» breekt vooral uit bij grote hitte, in lage moerassige en vochtige plaatsen. In de toen nog overal bestaande poelen en grachten vond de besmetting een ideale voedingsbodem. Slechte levensmiddelen wakkerden de ziekte nog aan. Hygiëne was onbekend. De lemen huizen waren laag en slecht verlucht. De mest bleef in de stallen of werd in kuilen in de nabijheid van de huizen geworpen. Bijgevolg was het drinkwater vaak bedorven. En ratten-bacillendragers bij uitstek- waren er overal. Voeg aan deze gegevens de door Karel Verhulst beschreven toestand in de zomer van 1794 toe, en U zult opmerken dat een massale verspreiding van de kwaal nagenoeg onvermijdelijk was. De toenmalige geneesheren stonden praktisch machteloos tegenover de kwaal. Het scheiden van zieken en gezonden en het verbranden van alle vuilnis waren de eerste maatregelen. In de loop van de 17de eeuw heeft men in Lier viermaal, door ordonnanties, gepoogd stad en bijvang, via een soort quarantaine te vrijwaren van de ziekte. Typische figuren ten tijde van epidemieën waren de schrobbers en schrobster, die de getroffen huizen reinigden en de lijken wegvoerden.

REMEDIES OF ZOIETS

Elke dokter zwoer verder bij zijn eigen methodes en medicijnen; deels uit bijgeloof, maar vooral uit onmacht tegen de genadeloze bacillen, waartegen pas in het begin van de 20ste eeuw een afdoende remedie zal gevonden worden. Met waardering voor de wanhopige pogingen

De H. Lucia, kopergraviertje van Cor Van Merlen (Antwerpen, einde 18de eeuw)

die toenmalige dokters ondernamen om de «Roode Loop» te genezen, wil ik graag een aantal van deze (soms vreemde) middelen opsommen, al was het maar om U een idee te geven van de remedies in vroeger eeuwen:

- blauwe bosbessen eten.
- warme compressen, met in wijn gekookte blauwe bosbessen op de buik leggen.
- warme, zoete boter innemen.
- bladeren van de Chinese roos fijnstampen en vermengen met Javaanse suiker
- thee drinken van adderwortel, agrimonie, braambladeren, heemst, herderstasje, mirt, grote pimpernel, smeewortel, tormentil, ijslands mos en zonnedauw.
- «Neemt eene pint Olyf-olie en een pot roosewater, een vierendeel Mannekens-notemuscaten geraspt, voor eenen stuyver wit suiker Candys gestampt, dat te saemen geroerd: hier van moet men nemen 's morgens ontrent 8 uren een dobber wyn-glas.

- «Huys-Look gesoden ende het sap daer af gedronken.
- «Salie in water gesoden ende gedronken»
- «Lomberse roode noten gepulveriseert met de schaelen ende weegbree-zaed van elks even veel gepulveriseert ende dit gedronken met wyn-tinkt ofe rooden Wyn».
- «Neemt gebranden Herts-hoorn fyn gepoederd, Kreeftenoogen gepoederd, Bezoar gepoeder, Rooden Corael gepoederd van elks al even veel...»
- «Het aftreksel van Vlier-bloemen die jong geplukt, in de zonne gedroogd en twaelf ueren lang eene goede handvol, in een half pintjen witten Wyn hebben gestaen...»

- «Aelbesiën gedroogd ingenomen»
 - «Vier Eyeren hard gesoden en de dooyere kleyn gestampt, daer dan toegenomen eene pint kernemelk wel gesoden en dat ondereen gemengelt en ge-eeten».

Dodoens noemt ongeveer 150 (!) planten die bruikbaar zijn bij het «Roodtmelisoen». Het dient gezegd dat een aantal van deze middelen, al waren ze niet genezend, wel een deel van de symptomen zullen verzacht hebben, en dus de zieke toch wat verlichting brachten. Het is duidelijk dat in een tijd waarin geloof en geloofsuiting een zeer bijzondere plaats innamen in het leven, ook het laatste afweermiddel niet verzuimd werd : een beroep doen op het goddelijk erbarmen. Wij kunnen ons voorstellen hoe in de kerken een sombere, vertwijfelde dorp-gemeenschap samenkwam om het ophouden van de plaag af te smeken. De voornaamste beschermster tegen de «Roode Loop» is de H. Lucia. Zij bekwaam immers, bij het graf van de H. Agatha, de genezing van haar moeder, die aan die kwaal leed. Een 18de eeuws Beerzels bedevaartvaantje verklaart :

"DIE IS MET QUAEDEN KEEL OFT ROODEN
 LOOP BEVANGEN
 KAN BIJ LUCIA OOK GEWENSTEN TROOST
 ONTFANGEN"

*Rosette Rymenants

Werken mee aan dit nummer:

Redactie: Jos Bastiaens, Walter Caethoven, Flor Dieltjens, Jozef Engels, Rosette Rymenants, Jos Thys en Octaaf Van Camp.

Fotografie: Jeannine Thys en René Verhaegen.

Tekeningen: Mark Derboven, Dirk Lieckens en DF-ledenblad.

Grafische vormgeving: Walter Caethoven

Eindredactie: Rik Claes.

Druk en fotozetwerk: Armand Luyten.

Het nieuwjaarszingen is in Nijlen springlevend. Getuige dit beeld uit een diareportage van onze Heemkring. (31.12.1985).

Silvester-staartje

Bij het publiceren van een artikeltje wordt gehoopt dat de lezer er iets aan heeft, zich zijn jeugd, de tijd van toen herinnert. Daarom lieten wij Silvesterliedjes als een treintje over het spoor van onze jeugdherinneringen lopen, treintje waarvan elk liedje een wagonnetje was.

Een lieve lezeres van de Poemp, Mevrouw Julia Van de Velde uit Kessel, heeft aan dit treintje nog twee wagonnetjes toegevoegd. We danken haar hierom, want zo worden deze liedjes voor de toekomst bewaard. Wij danken ook bij voorbaat elke lezer die ons nog andere liedjes wil bezorgen. Hopelijk horen jullie als deze liedjes volgend jaar aan uw eigen deur!

*Jozef Engels.

Hier alvast de liedjes van Julia:

ZOETE NAAM VAN JEZUS

Zoete naam van Jezus uitverkoren
 in een stalleke zijde gij geboren
 bij de beesten in 't kot
 zonder deur of slot.

Dag en nacht heeft dat kinneke geleden
 't bloed liep uit zijn teer-jonge leden.

Dat kinneke werd 33 jaar

'k Wens U ne zalige nieve jaar!

NIEVE JORKE LUYTEN

Nieve jorke Luyten

Dor stond'n teltje buiten

en alzek ni mag zinge

dan zal'k da teltje 'n oeër af springe!

